

kenységük minden megyére — összességükben az egész országra — kiterjed. A minisztériumi irányelveknek megfelelően már számos helyen kialakultak az ipartörténeti, műszaki gyűjtemények is. Ezek többsége szervezetenként a történeti osztályhoz tartozik.

Az új- és legújabb kori történeti témák potenciális lelőhelyeinek száma szinte megszámlálhatatlan. Ebből következően az új- és legújabb kori történeti muzeológia eredményességének nélkülözhetetlen feltétele a tömegkapcsolat. Ennek eleve adott kerete a Hazafias Népfőnt honismereti aktívahálózata, a történelemhez, a múzeumi tevékenységhez vonzó tanuló és felnőttek szakkörei, a szocialista brigádokkal kibontakozó jó kapcsolat. A tömegkapcsolatnak a része az országos pályázat is, amelynek ötéves tervében kiemelt témákat határoztunk meg. A középpontban eddig az életmód kutatása volt.

Pályázati rendszerünk egyre szélesedett: a Hazafias Népfőnt, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum közös pályázatához először a KISZ KB csatlakozott és már 1976-ban a felhívásunkra 197 ifjúsági pályamű érkezett. Felhívásaink címében eddig mindig csak a helytörténet szerepelt. Az 1979-es évi új felhívásunk kibővült az üzemtörténettel. Ezzel nemcsak tematikailag vált teljesebbé, hanem a meghirdetők körével is. Megtaláljuk közöttük mindazokat, akiknek érdeke a hely- és üzemtörténeti kutatás. Pályázatunkat két kategóriában hirdetjük meg. A Tanácsköztársaság győzelmének 60. évfordulójára várjuk az ezzel a témával foglalkozó pályaműveket. Felhívásunk másik egységét az üzemtörténeti kutatás alkotja, középpontjában az államosítás és a szocialista ipar kialakulásának kezdetei. A pályázat múzeumi pályázat is, ezért szeretném felhívni a figyelmet arra a szerényen meghűződó mondatra, hogy ebben a kategóriában üzemtörténeti gyűjtemények létrehozásával is lehet pályázni.

Az országos pályázat része a honismereti munkának, és az a munka, a múlt és a jelen kutatása jól szolgálja a szocialista hazafiságra, az internacionalizmusra nevelés, a szocialista hazához, a közösséghez való kötődés ügyét.¹

Karsai Elek:

A gyűjtőmunka és a krónikairás segítése az ipari és mezőgazdasági üzemekben, vállalatoknál, intézményeknél

A Szakszervezetek Országos Tanácsa megbízásából tisztelettel köszöntöm a konferencia elnökségét, a konferencia minden résztvevőjét. Elismeréssel és különös megbecsüléssel kell szólni a konferencia összehívásának tényéről, és arról, hogy a konferencia témájaként rendkívül fontos és időszerű kérdést: az általános és az üzemtörténet kapcsolódásainak, közművelődési és mozgalmi feladatainak vizsgálatát, elemző összegezését tűzte napirendre.

A üzemtörténetírás és a szakszervezeti mozgalom történetének írása szoros szálakkal kötődött, kötődik ma is egymáshoz, s az idők folyamán mind kiterjedtebbé és gazdagabbá vált a munkásmozgalom erősödésével. A magyar munkásmozgalom kapitalizmuskori fejlődésének egyik sajátossága, hogy a mozgalmi élet kerete a szakszervezet volt. Az üzemtörténet, amelynek nélkülözhetetlen alkotóeleme az adott üzemben dolgozó munkások helyzetének — és természetesen gazdasági és politikai küzdelmeinek — leírása, elemzése, a maga teljességében és komplexitásában tükrözi tehát a szakszervezeti mozgalom történetét is, a szakszervezetek harcát a társadalmi és szociális igazságért, a munkásság osztályá szerveződéséért, kulturális felemelkedéséért. Ezért a szakszervezeteknek, már csak saját történetük, múltjuk feltárása érdekében is hasznos és szükséges az üzemtörténeti kutató- és gyűjtőmunka, az üzemtörténetírás támogatása.

A SZOT Elnökségének elmúlt évi, A szakszervezetek feladatairól a dolgozók nevelésében című határozata nyomatékosan hangsúlyozza: „Forradalmi hagyományaink szerves részei az elmúlt három évtizedben született szocialista vívmányok, sikerek. Ezek megbecsülése és gondozása kiapadhatatlan forrása a szocialista hazafi-

1 A pályázati felhívás szövegét ld. a 63. oldalon. (Szerk.)

ságnak, továbbvitelük pedig hazafias kötelessége a ma és a holnap nemzedékének." A dolgozó nemzedékek alkotó tevékenysége végtelen és elszakíthatatlan láncolatot alkot. *A ma élő generációknak ismerniük kell azokat a küzdelmeket, amelyet elődeink a haladásért folytattak, s azokat az áldozatokat is, melyeket azért hoztak.*

Ezen elvi állásfoglalás mellett a SZOT elnökségi határozata a gyakorlati tenni-valókra is ráirányította a figyelmet; konkrét feladatként jelöli meg a *forradalmi hagyományok gondozását, ápolását és széleskörű népszerűsítését.* A munkásosztály az üzemekben alakult ki és egész fejlődése, így forradalmi hagyományai is nagyrészt az üzemekhez kapcsolódnak, az üzemtörténeti kutatás tehát sokirányú lehetőséget biztosít a munkásosztály kialakulásának, szervezkedésének és fejlődésének feltárásához, az osztályharc azon fázisainak megvilágítására, amelyek az elsődleges útközési szakaszon: az üzemekben zajlottak le. A komplex, a teljességre törekvő üzemtörténetírás — a gazdasági, technikai és műszaki forrásanyagok mellett — mindig is igen nagy hangsúlyt helyezett a termelőkörök legfontosabb alkotó elemére: a dolgozó emberre.

A szakszervezeti mozgalom nevelőmunkájában is támaszkodik az üzemtörténetírás eredményeire. Az *üzemtörténetírás a szakszervezeti politikai nevelőmunka szerkesztésére, kettős értelemben is*: egyrészt az üzemtörténeti kutató- és gyűjtőmunkában való aktív részvétel; másrészt a feldolgozott eredményeknek a nevelőmunka területén való alkalmazása értelmében.

Az üzemtörténetírás rendkívül összetett, bonyolult feladat, ahogy egy üzem élete is rendkívül bonyolult világ, megismeréséhez és pontos, valóság-hű leírásához nagy mennyiségű ismeretanyagot kell összegyűjteni, ez pedig csak alkotó együttműködéssel, az üzemi közösségek aktív közreműködésével valósítható meg. A történészek nem mondhatnak le arról, sőt igénylik, hogy az üzemek dolgozói, gazdasági, műszaki és mozgalmi vezetői egyéni munkájukkal vagy munkaközösségekbe tömörülve részt vegyenek munkahelyük történetének feldolgozásában. Örvendetes, hogy az üzemtörténészek egyre meggyőzőbben szorgalmazzák és segítik is az ilyen közösségek létrejöttét, amint az is örvendetes, hogy egyre több üzemben alakultak ki a dolgozók, vezetők és történészek munkaközösségei. *A legörvendetesebb azonban, hogy mindennek eredményeként az üzemtörténeti gyűjtőmunkának és krónikáirásnak élő-járó és követendő példái alakultak ki.*

A Kiszalöldi Gépgyár Stádel Károly szocialista brigádja így vall saját üzemtörténeti gyűjtőmunkájáról: „Hisszük, hogy a honismereti mozgalom az élet minden területén megjelenhet, bevonulhat az üzemekbe is, a múlt kutatásával hasznosan szolgálhatja a jelen erőfeszítéseit. Az üzemtörténet tanulmányozása is oktató-nevelő munka. Kereső-, kutató-, gyűjtőszennvedély, színes és izgalmas meglepetések sorozata. A brigád tudja, hogy a régi gépek gyűjtése, tervrajzok és egyéb műszaki dokumentációk megmentése hasznos időtöltés, hasznos munka a szocialista kultúra és művelődés gyarapításáért.” Mindez a sokirányú tevékenység nem a véletlen műve, *tanácsokkal, módszertani útmutatásokkal, továbbképzéssel segíti a brigád munkáját a győri Kisfaludy Megyei Könyvtár, a Megyei Levéltár és a Xantus János Múzeum is.*

A Fejér megyei Bauxitbányák szocialista brigádjai a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére állandó kiállítást rendeztek, amely bemutatja a *bauxitbányászat fejlődését.* Megszervezik a tárgyi emlékek rendszeres gyűjtését, a bauxitbányászattal kapcsolatos kiadványok és a sajtó figyelését; a Központi Bányászati Múzeummal közösen bővítik a gánti állandó kiállítást, melynek keretében bemutatják a világ bányászatának történetét a gánti bauxit felfedezéséig, a mélyművelésű bauxitbányászat Fejér megyei fejlődését 1943 és 1978 között. E feladatok elvégzéséhez — tárgyi emlékek, leletek, dokumentumok gyűjtésével — az ország valamennyi szocialista brigádjának segítségét kéri.

A közvélemény előtt is jól ismert a nagyecsenki Széchenyi István Emlékmúzeum kezdeményezése: hatókörébe kívánja vonni az ország valamennyi szocialista brigádját, amely Széchenyi István nevét viseli. *A múzeum ma már 170 szocialista brigáddal, több mint hétézer brigáddal áll szoros kapcsolatban.* A második országos találkozón 110 szocialista brigád képviselői vettek részt.

Abból a felismerésből kiindulva, hogy a belső üzemi gyűjtés semmi mással nem pótolható, s hogy a tárgyi emlékek, termékek, visszaemlékezések, a munkásmozgalmi évek emlékeinek gyűjtését az üzem dolgozói végezhetik el a legeredményesebben — *több megye is széleskörű gyűjtőmozgalmat indított el.*

Békés megyében a Hazafias Népfrent megyei bizottsága, az SZMT, a KISZ megyei bizottsága, a megyei tanács művelődésügyi osztálya és a Munkácsy Mihály Múzeum közös felhívására 27 üzem 58 szocialista brigádja csatlakozott az üzemtörténeti

emlékek gyűtésére indított mozgalomhoz. A felhívást közzétevő szervek módszertani kiadványokkal, személyes ráhatásukkal segítik a tevékeny és aktív közművelődési munka kibontakozását.

Veszprém megyében az SZMT — 1972-től kezdve — minden évben hirdet üzemtörténeti pályázatot. Az SZMT 1976-tól két kategóriában hirdet meg pályázatát: az első az általános üzemtörténet írás, a második kategóriát az üzemkrónikák és a brigádnaplók számára hozták létre. A megyei szakszervezeti módszertani központban megalakították az üzemtörténetírók klubját azzal a céllal és szándékkal, hogy továbbképzési és tapasztalatesere fórumot, információs központot teremtsenek, létrehozzák az üzemtörténetírók alkotói közösségét. A veszprémi szocialista brigádvezetők klubjában rendszeresen visszatérő témaként szerepel az üzemtörténet, a krónikaírás és a naplóvezetés.

Somogy megyében az üzemtörténeti munkát az SZMT, a megyei művelődési központ üzemi csoportja, az élelmiszeripari üzemekben pedig az ÉDOSZ művelődési otthona fogja össze a megyei levéltár igen aktív közreműködésével. Ezen intézmények közvetítésével gyümölcsöző kapcsolat alakult ki az üzemekben tevékenykedő szakkörök, klubok, honismereti munkát végző KISZ-alapszervezetek, szocialista brigádok és történészek között. Közös pályázatot írtak ki a brigádok történetének feldolgozására. A pályázaton 14 üzem 44 szocialista brigádja vett részt. A pályázatok között néhány kitűnő kollektív munkáról tanúskodott, olyan emlékeket, részleteket hoztak felszínre, amelyek elsődleges forrásértékűeknek tekinthetők.

Kibontakozóban van az üzemi krónikairó mozgalom is. A Kaposvári Húskombinátban 1972 óta folyamatosan működik az üzemi krónikairó szakkör. Az ÉDOSZ művelődési otthona kiváló szakember alkalmazásával biztosítja a szakmai irányítást.

Az üzemtörténet- és krónikaírás színes forrásanyagai a szocialista brigádok naplói. A jól vezetett brigádnapló nemcsak a termelési vállalásokat, azok teljesítését rögzíti, de feljegyzi a munka- és termelési értekezleten elhangzott véleményeket, a munkáskollektíva lakóterületi társadalmi tevékenységét, közös művelődését, kirándulásait, emberi megnyilatkozásait minden részletét: hogyan segítették egymást, milyen örömeikben, gondokban osztoztak. Ezekről fényképek, filmek, levelek és egyéb dokumentumok tanúskodhatnak a napló mellékleteként. Akik a történelem szemtanúiként akár sorsdöntő, akár munkáshétköznapokról azonnal és rendszeresen rögzítik élményeiket, mindig értéket, történeti forrásanyagot hagynak az utókorra. Az így feljegyzett tények és adatok értékes dokumentummá válnak a jövő számára.

Az üzemtörténeti kutatás társadalmi bázisának kiszélesítésében rendkívül fontos szerepet töltenek be a múzeumok, a levéltárak, a közművelődési könyvtárak. A Szakszervezetek Központi Levéltárában a felszabadulás után keletkezett szakszervezeti iratanyagot találja majd a kutató, ha az alapvető, ún. durva rendezéssel végzünk. Iratanyagunk nemcsak a szoros értelemben vett szakszervezeti anyagot öleli fel, de az egyes szakmák iratai között megtalálhatók az üzemek tervei, jelentései is.

A kétségtelen és jelentős eredmények ellenére is bőven akad még tennivalónk az üzemtörténeti kutató- és gyűjtőmunka továbbfejlesztése elmélyítésére.

- Az üzemtörténet-kutatás a szakszervezeti politikai nevelőmunka szerves része, szükségszerűen beletartozik a munkahelyi művelődés rendszerébe. Ezért a szakszervezeti munka minden szintjén és minden intézményében biztosítani kell a kutató- és gyűjtőmunka, a krónikaírás minőségi fejlesztésének jobb feltételeit.
- Biztosítani kell az üzemtörténeti-honismereti szakkörök, klubok színvonalas szakmai vezetését, szélesíteni kell az ilyen fórumok hálózatát, fejleszteni kell a szakmai vezetést, a szakmai utánpótlás képzését, továbbképzését.
- Céltudatosabb és tervszerűbb munkamegosztásra van szükség a mozgalom irányításában résztvevő szervek és intézmények között.
- Alkalmos eszközökkel (pályázatok, kiállítások, vetélkedők, bemutatók, felolvasások stb.) minden szinten ösztönözni kell az üzemtörténeti kutatás társadalmi aktivitásának tevékenységét, nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy az értékek közkinccsé váljanak.
- Fórumot kell teremteni (a Honismeret mellékleteként, vagy külön példányszámban) az üzemtörténeti kutatás elvi, módszertani segítésére, az alapvető képzési-, továbbképzési és szervezési feladatok ellátására.

Az üzemtörténeti honismereti mozgalom életető ereje az öntevékenység, az alkotó munka öröme és az ezt ösztönző irányítás, a továbbiakban is ezt kell erősíteni. A Szakszervezetek Országos Tanácsa a fenti célok elérésére a maga eszközeivel már eddig is hozzájárult és a jövőben is hozzá kíván járulni.